

ILPO KOSKELA

Lusia

Vid mitten av 1600-talet tillhör Finland stormakten Sverige, som för krig runtom i Europa. Allmogen tvingas erlägga betungande skatter för att finansiera kriget. Kyrkan med sin lutherska tro har ett stort inflytande över folkets vardag och kyrkotukten är sträng. Men drottning Kristina väljer att abdikera och konverterar till katolicism och beger sig till Rom.

Samtidigt i norra Finland har folktron fortfarande en stark ställning. Man utför traditionella jaktriter och ber naturgudarna och olika mytiska varelser om välgång för sitt hus och om goda skördar. Kyrkan anser det hela vara hedendom eller rentav kätteri.

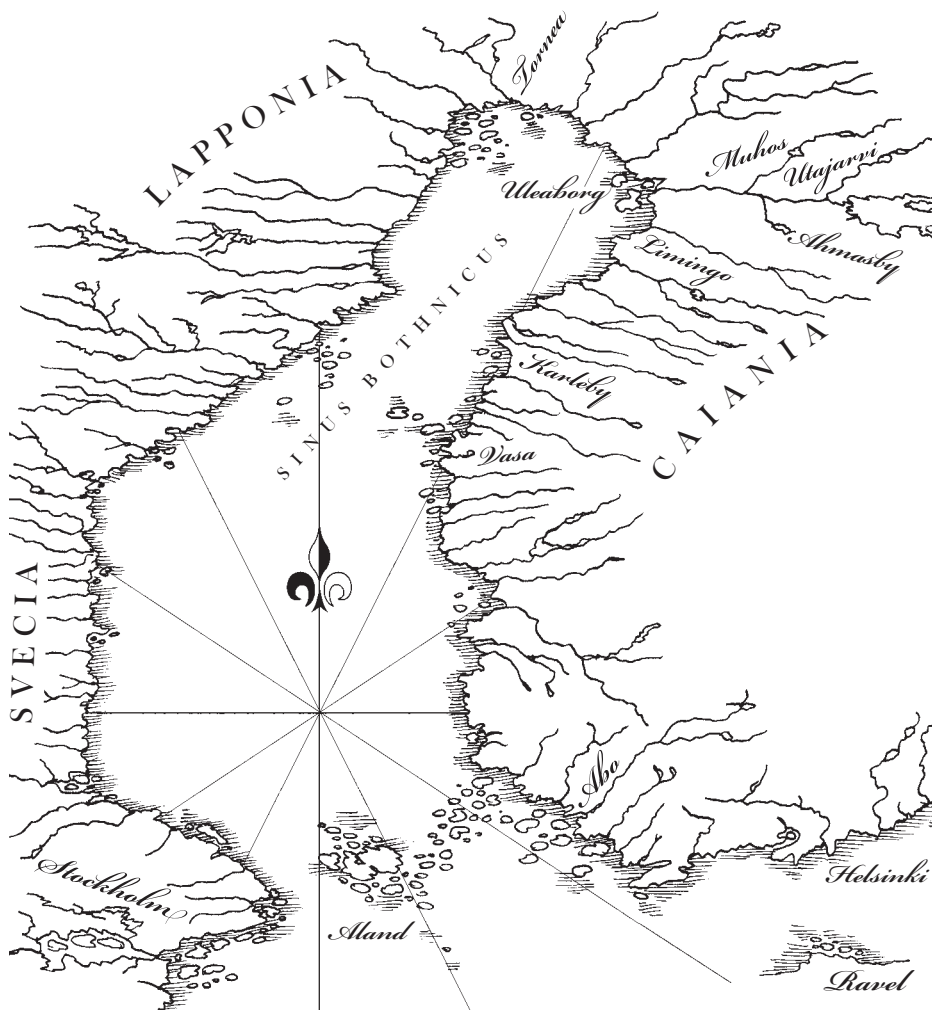
Rusi Korhonen betraktas som en trollkarl och har fördrivits bort ur bygemenskapen av kyrkans män. Svartrockarna gör allt i sin makt för att bevisa att Kristi budskap och ord är starkare och bättre medicin än all folklig och traditionell kunskap. Rusis dotter, pigan Lusia blir snart känd i bygden som en helare som också kan sjunga trollformler. Flitig, skicklig och klok och med goda kunskaper i naturens egna mediciner.

Men så anländer svarta döden, som skördar dödsoffer hos Lusias husbonde och gård. Den nya gården hon får anställning på blir ganska snart välmående och omtalad i bygden och Lusia blir ofta anlitad som helare. Men om nöden är stor, växer också avunden till de som har det bättre ställt än en själv. Må det inte ligga trollkonster bakom allt detta välmående?

Ett försök att bota husets sjuka dotter går väldigt fel och senare blir Lusia ställd inför rätta. Anklagad för att vara häxa. Om hon befinns vara skyldig, kan det för alla inblandade leda raka vägen till bålen.

Historien om Lusia baseras fritt på en verklig Lusia Korhonen. Men fiktionen har vävts ihop med faktiska händelser och personer samt med stöd av autentiska rättegångsprotokoll.

Översättning Jocke Laitala

Bakgrundsinfo till historien om Lusia Korhonen

Historien som här berättas har en verklighetsbakgrund. Lusia Korhonen var dotter till Rusi Korhonen, som ansågs att vara en helare eller en trollkarl. Så Lusia var en verklig person som arbetade som piga i Rokua, Utajärvi och Muhos socken i närheten av Uleåborg och som var runt om i bygden känd som en helare. Rättegångsprotokollen från 1680, där hon anklagades för att vara häxa, baseras

också på verkliga dokument och följer den faktiska händelsekedjan. Dock är Lusias liv fram tills dess invävd i en mestadels fiktiv berättelse.

1654 valde drottning Kristina att abdikera och konverterade till katolicism och bosatte sig sedan i Rom. Men under hennes regeringstid pågick samtidigt det trettioåriga kriget som bäst i Europa. Hennes efterträdare på tronen, Karl X Gustav förde senare också krig mot Polen, Ryssland och Danmark.

Finland var under denna period en del av stormakten Sverige. Myndighetsfolk och kyrkliga makthavare i Finland talade därför mestadels svenska.

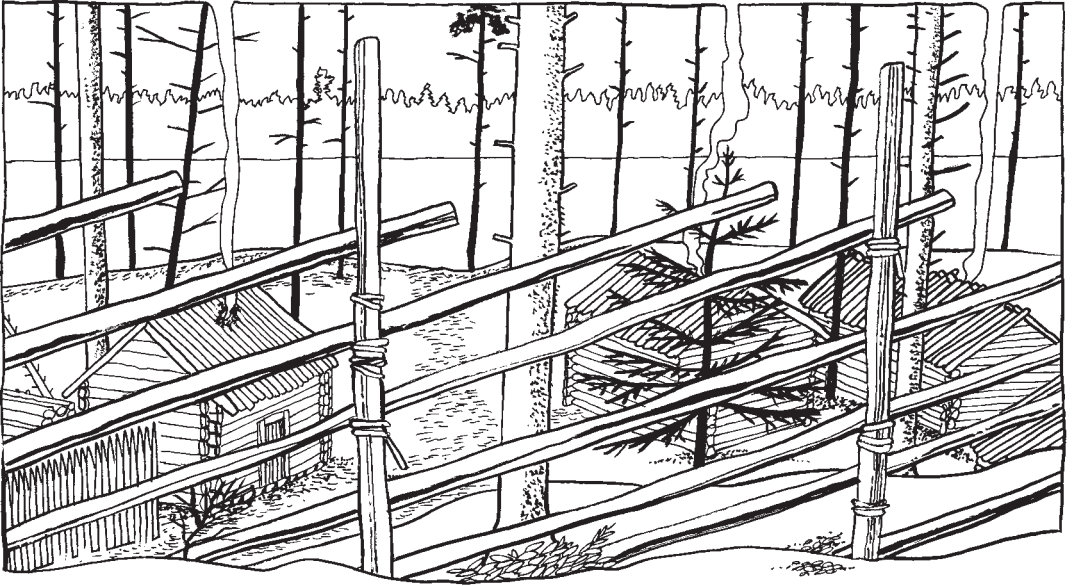
Karl X Gustavs krig innebar också att var tionde vapenför yngling eller man ur varje rote i Finland tvångsvärvades och tvingades till att gå ut i krig. Såvida man inte var välbärgad och därmed kunde köpa sig fri och skaffade sig en ersättare. Som här i fallet med sonen till en skeppare, Anders Rautapää från Karleby. Samtidigt belastades alla med olika former av skatt. Allt för att stormakten Sverige skulle kunna finansiera och föra sina krig.

Häxprocesserna i Sverige pågick mellan slutet på 1400-talet till början av 1700-talet. Som mest intensivast mellan åren 1668 till 1676. Under dessa få år dömde man och avrättade ungefär 300 personer för häxeri. Totalt miste ungefär 400 personer livet i häxprocesserna under hela perioden på drygt 200 år. Genom halshuggning eller brända på bål. Det kan vara värt att notera att i övriga Skandinavien var siffrorna betydligt lägre.

Det finns ungefär 700 dokumenterade fall av åtal för häxeri i Finland mellan åren 1520 till 1699. I drygt hundra fall ledde det till dödsdomar och avrättning. Samtidigt som häxysterin härjade som värst i Sverige kring 1670-talet blev under samma tidsperiod bara ungefär 40 personer avrättade i Finland. Noteras bör att av de åtalade var ungefär till lika stor andel kvinnor såväl som män. Traditionellt var helare och nåjder i Finland i stor grad, särskilt i de nordligare regionerna, män som förde vidare sånger, trollformler och helandets traditioner genom släktleden.

Avundsjuka och missnöje med sin egen tillvaro var säkerligen mer orsak till angiveriet än att någon hade verkligen begått några brott. Samtidigt hade också religionen fått ett allt starkare grepp om människorna. Man hyste fruktan för kyrkan, och det kyrkan var missnöjd med eller fördömde var därmed också av ondo.

Jocke Laitala

Fruar, kvinnfolk, undan så,
bort nu ifrån dörrens karm.
Pojkar och barnen likaså,
och pigor ifrån hållen varm.
Så godheten kan kliva in i stugan,
så den salige kan skrida in!

Nu du styggnacke vrider blicken,
hitåt, ditåt, dörren till,
sen du blicka inåt vill.

Du i skogen vrenskas vill nu,
ut i skogen här ska skall du.
Som en konung med svärdet fåkta,
som en tjäder i fjäderdräkta.

Jag sitter ibland under
det eviga trädet och
sjunger för den. Spill-
kråkan knacker ibland på
det gamla trädet.

Kom, sitt
under
björken.

Försiktigt.
Knäet är stelt
och gör ont.

Men vid
gudarna!

En gräsand.
Den har sin kull i
vassen.

Knäet är stelt och
luktar illa. Din salva
läkte det lilla såret.
Flugorna besvärar.

Kaplanen har redan läst
tre Fader vår. Min far
säger att min tro är inte
stärk nog. Därför hjälper
inte bönen.

Kaplanen säger att
föräldrarnas seder är
trolldom. Jesu Kristi är
den enda rätta hjälpen
och sanningen.

Min far träter
med din far,
Rusi-håxan. Så alla
fortida seder
är från djävulen.

Man säger att din
far, Rusi-håxan
sjunger lappländska
runosånger på
Rausanselkä.
Kvider hin
håles kväden.

Rusi gick till Rausan-
selkä. Säger att kaplanen
i Ahmasbyn rusar gapande
på en med skriften i
högsta hugg. Rusi utför
bara sitt kall, läser
trollformler och helar.

Varför vill Lill-
Jooseph så gärna
vara nära Kristus?

Hos Råisälä
säger man: Din
far ogillar till-
namnet Lill-
Jooseph. Fick
det som barn då
hans far också
hette Josef.

Kaplanens
eder botar inte
sjukdom, inte
utan vård
och salvor.

Två dagar sen kom snön. Johanna brände sitt onda ben med spisjärnet. Hon blev genomsvevt och het som ett glödande kol. Natten igenom kved hon, somnade sedan bort.

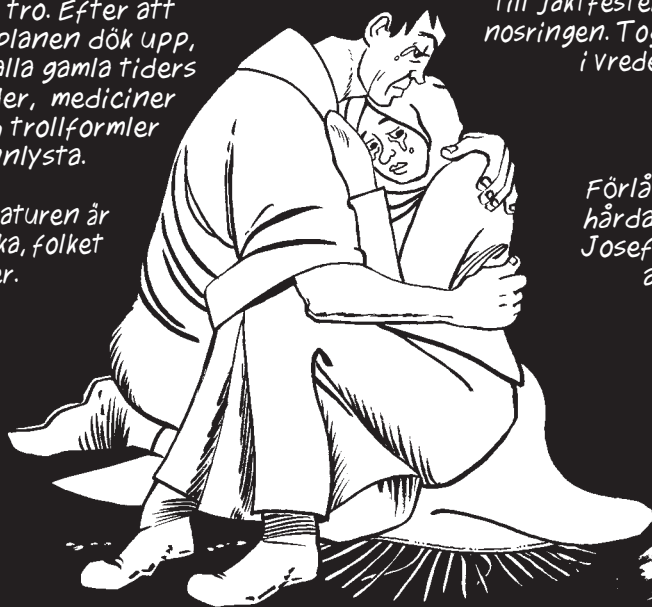
In i det sista på sin vän Lusia hon tänkte, önskade dej ett gott liv.

Ingen hjälp kom det ur kaplanens Fader vår och inget bot av Herrens stöd. Fick Josef med sin jaktfest Tapio att ilska till? Bjöd in Jesu Kristi till jaktfesten, skar inte av nosringen. Tog Tapio flickan i vredesmod?

Jag vet inte vad man ska tro. Efter att kaplanen dök upp, är alla gamla tiders seder, mediciner och trollformler bannlysta.

Kreaturens är sjuka, folket lider.

Förlåt mej för dom hårda orden i våras. Josef fick även mej att bli arg.

Gå till din far på Rausanselkä. Där kan du vara trygg.

Den förbannade kaplanen förvrider sinnet på Josef. Påstår att din far och du är skyldiga till att Johanna gick hådan.

Det är inte bra för dej att stanna i Ahmas.

Folk vet inte vad dom ska tro? Josef vill hämnas på Rusi. Vore riktigt mordisk, om han inte fruktade för håxkonsterna.

Det var dit jag var på väg, när...

Far min är så nöjd. Öl
är hans sovel liksom
brödet och rovan.

Innan sovdags ska jag
till lidret. Kon är sjuklig.
Kanske min vård
har hjälpt?

Bistert väder. Snart
får vi börja använda
eldstaden här. Tungt
knot, där kunde mor
ha hjälpt till.

Men säger
att det är
pigans
sysslor.

Soppan är klar
och vålsmakande. När
vi ätit klart, kvickt då
i säng. På morronen
ska vi till Herrens
hus, som dom riktiga
troende.

Juvren har slutat
att hettas. I morgon
kväll kan den nog
mjölkas.

Jag kokade salva
på kourin, bark från
häggen, talg och
ister.

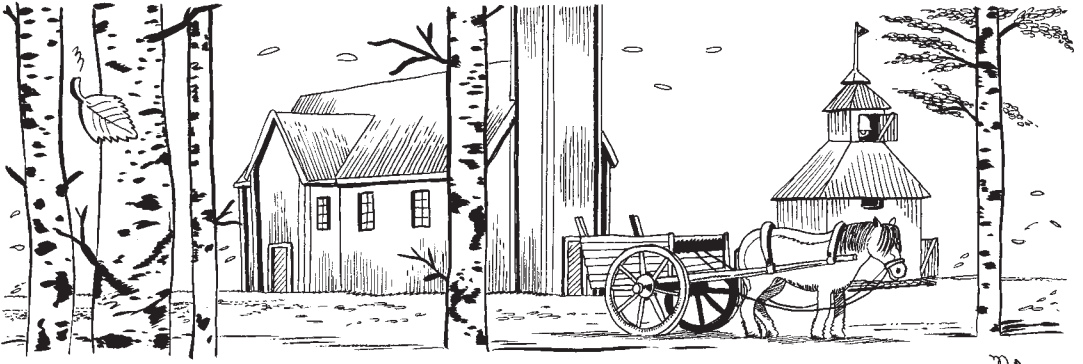

För bättre helning
sjöng jag det onda på
gårdens skata, den tar
det ut i skogen.

Hur vet Lusia
allt sånt?

Det jag en gång
hör, det minns jag.

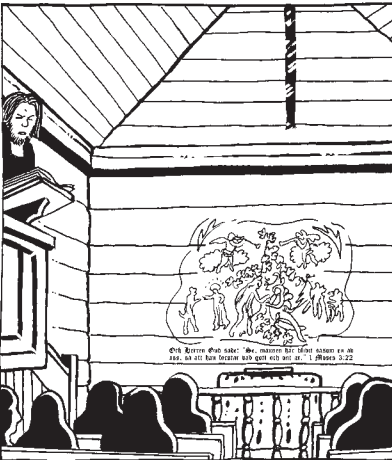

Sveornas segerrika konung Karl den tionde Gustav, efter att ha besegrat Polen, för han nu krig mot Danmark.

Låt oss bed ja och önska seger för Sveornas vapen och god lycka för alla våra Finska soldater som tjänstgör i den kungliga armén.

Skattebördan är på grund av kriget betungande. Men hederligt ska ni det lägga. Och akta er för den svarta döden. Kom även ihåg följande:

Vit magi, att hela med salvor och omslag, det har ni till lov. Med svart magi och med djävulens värv får ni icke göra. Det är redan i Moses lagar fastslaget, att det leda till straff med döden.

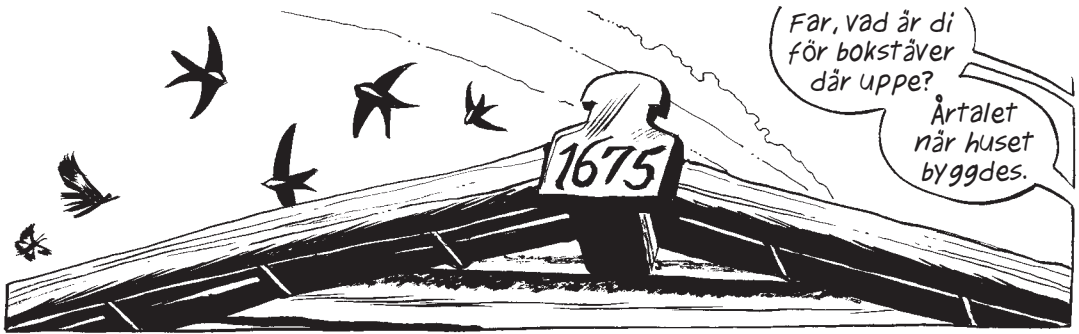
Edert liv ska ni föra med idogt flit! Alla denna världens försyndelser skall försvinna liksom kroppen. Men själens försyndelser försvinna aldrig och förbli eviga!

En stor orm. Aino är rädd.

Far, vad är di för bokstäver där uppe?

Årtalet när huset byggdes.

Seppälä är ett redigt och fint gods. Med stor- eller gäststuga, bodar, bastu, djurspiltor och foderhus. Två inhägnader. Och ett rejält avträde.

Fin nog att vistas i även om man inte behöver det.

Nu skojar far. Inte ska man sitta på avträdet i onödan.

Ett... sex... sju...

...och fem. Vi kan ju förströ tiden med att läsa "Ett Rätt Barna-Klenodium"

SIFFROR.

Nej. Vi tar det från början, medan vi väntar på Lusja.

Kommen så hit, gammal som ung och ni får höra. Herrens budord och hur ni bör göra. Att lyda lagen, så som den är skriven. Då ska Kristi tröst dig vara given.

Det här minns jag ej ha sett förr.

Syrligt, men bränner ej. Som peppar, men mild.

På Ahmas växer det alltid likadana grödor, örter och tistlar. Varför finns dom här, på strandbrinken därifrån man rör till kyrkan?

Man för gods på älven till Kajana. Kommer fröerna med lasten, och di slår rot i god jord längs vägen?

Nu måste jag skynda mej till Seppälä. Annars gnäller di och vrider sina händer och vrenskas.

Mor, vad gör
tant Lusía?

Lusía uttalar trollformler för det nya året.
Hälsa åt boskapen. Då bränner man en
koscalle och strör ut askan i vinden.
För önskan om en god skörd.

Om man gör trollformler
och sköter hedersamt och dugligt
sina sysslor. Då behöver man inte
ha träskgrödor, bladknoppar,
hö, gran- och tallbarr eller lavar
till sitt levebröd.

Tellervo, andarnas dotter.
Mångkunnig flicka från skogen.
Vackra välklädda vålnad,
som utsetts till vår herde.
Att se efter boskapen på gården.
Så ock för allt folk på gården.
Unna oss rikligt med skörd.
Välfyllda skåppor för vårt bröd.
Från dina vida vidder.

Åkrarnas ande, herren för grönskan,
lyssna nu på min högsta önskan
Ge råg och havre goda skördar.

Låt oss fylla lärar och bodar.
Hör nu på vad jag ordar.
Skallen jag brände, på åkern strödde.
För svedjan och vålgången var det.
Ge oss alla ett givmilt år.
Se till att lyckan på gården består.

Höet välväxt men ej för grovt.
Boskapen välmående och stort.
Mjölken skummande god och gärna.
Smöret lent och lätt att kärna.

Vakta vackert allt som lever.
Grödor goda så dom växer.
Gör händer så att dom är raska.
Fingrarna att vara flinka och friska.
Låt den gyllene solen skina.
Nätterna att bli skimrande fina.
Ge lätt vind som fjädrar fläktar.
Fiskar så mycket som du mäktar.
Svansar glatt vifta i brisen.

